

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 43.

У НОВОМ САДУ 27. ОКТОБРА 1888.

ГОД. IV.

Не питај за те боле,
Што душу моју море;
Не питај, какав пако
У крви, срцу, горе!

Ох, одлази, мрачна сени!
Зашто оружаш канџе љуте?
Ја познајем твоје путе,
Тебе шаље дух паклени.

Пуста је душа моја;
Одавна све ми узе:
Надежду, љубав, веру;
Па зар ћеш и те сузе?

Не, немој тугу љуту,
Нека ме она теши;

РЕЗИГНАЦИЈА.

Зар на том стрмом путу
Срећа се коме смеши?
Кад муња плаховита
Храстове спржи гране,
Ко може да извида
Самртне, тешке ране?

Не, никоме! Па ни томе,
Кога мрачни демон прати
У понору пакленоме
Ти не можеш лека дати!
Иди, иди, мрачна сени,
Зашто пружаш канџе љуте?
Та и нако све је прошло,
Све су наде прекинуте!

Рушчук, октобра 1888.

Д. Ј. И.

КАКО ЈЕ ПЈЕВАЛИЦА ИЗЛИЈЕЧИО ФРА-БРНУ.

ПРИЧА СИМО МАТАВУЉ.

(Наставак.)

Некада су слуге јеле у манастиру, али десетак година прије овијех догађаја братри саградише, за наличјем манастирским, између вигња и коњушнице, кућу за млађе. То је доста пространа зграда, а подијелена је на троје: средина је ограђена ониским зидом, при дну којег је са три стране камени коломат; при четвртој је стијени пећ за хљеб; на сред поплочаног пода налазе се два гвоздена пријеклада, гдје се зими налажу читава бремена дрва: са страна су двије клијети; у једној се храни пића, а у другој бијели смок. Цијела се кућа зове нова мађупница, премда би то име доликовало само средњој прегради. У старој мађупници*) суши се

сланина зими и по вечери грију се у њој фратри и ђаци. У некадашњем млијечару гњију старе црквене ствари, златоткане хаљине, слике, поломљена кандила итд.

У новој мађупници бјеше овај ред. Јутром послје будионице Балеган оде тамо, гдје су већ на окупу сви. Балеган изнесе из »магазина« ракије и наточи свакоме по чашицу. Млинара и ковача — па и Стипана докле бјеше — допадаше чешће и друга. За тијем, ако је мрсно доба, отвори млијечар, па им даде прегршт сланога скорупа, да зачине пуру; ако ли је посни дан, дадне им здјелицу уља за зачип. Па онда двојици овчара, говедару, двојици возара, двојици коњушара, одреже по по сомуну јечмена хљеба и прида по шаку сухих расплашњенијех смокава, или по шаку ми-

*) У прошлим бројевима погрешно је било штампано »млађупница«. Ур.

јешнога сира. То је свакоме храна до мрака. Млинар и ковач готовљаху себи ужину на по се. Вечера им опет бјеше заједничка, а Балеган би с јутра одредио и дао што треба, обично сланине са киселим купусом, а уз пости боба, граха и зелени, кад је има. Вечеру су готовили на поређе, докле не дође Букар, а откад он дође, поче замијењивати свакога у свачем: просто постаде измеђар све манастирске чељади. Млађи коњушар, неки Шкељо из Лећевице, докле Стипан бјеше у манастиру, био је прости чистибаша, а сад не хоћаше ни она четири седланика да прочеше, но је Букар тимарио и њих и оно шест товарнијех коња; па је згртао и износио ђубре; метао им; решетао зоб. Једино што би се Шкељо удостојао да му помогне повести коње на појиште: а, као што смо видјели, Бакоња је већ с почетка радо помогао Стипану у томе, те Шкељо бјеше сувишан.

Чим би Букар свршио јутром свој тешки посао у коњушници, спопао би га или Бобан, или Тртак, просто ко га прије уграби. Хајде сад да вуче мјехове у вигњу, да удара великијем маљем, или да растовара и на плећима носи вреће угља, што би возом дошле; па онда у млину да засиње у кошеве, да купи брашно; да у сред зиме гази у воду, ако се што закачило међу кашике, ако је уставу вода понијела, или се јажа затрпала. Кад бијаше помлиоца и поковаоца испреко воде, Букар се некога јада помагао; дали би људи, ко лулу дувана, ко мало мрса, или по који новчић — дали би поштогод људи и ако су се на сав мах ругали глупоме Буковичанину. Али кад Крка нарасте, нема приступа прековојанима, те му ред бјеше работати без зачина. Бобан је запињао вршке сваке вечери, те пријед митио чобане, да му их пред зору ваде, а сад је то Букар чинио; ако изнесе који мренић, допао би га један или два, али пастрве не окуси никада. А Бобан је брао лијеп новац од фратарара за рибу! А кад Букара не требаху ни млинар ни ковач, онда га одиста требаху возари, да вуче за ланцану тешки сплав, у коме они сједијаху, смијући се и пушећи. Па га требоваху свакога часа Балеган и ђаци, па у вече и чобани. А што је за чудо, колико су му сви досађивали и брећали, он се никад не намрди, нити рече: не ћу! не могу! Но је био презадовољан и у оно мало тренутака, кад би га пустили да предуши, »пио« је из своје луле. »Камо те, Букару!« »Ја? је ли? Ево ме, ја!

Пушти ме, вире ти, да испијем по луле!« одговарао је обично.

У полак вечере дошао би опет Балеган да подијели свакоме по чашу половника, Бобану и Твртку по више. Њаше понекад и који од фратарара, понајчешће Срдарица, доћи с њим, да види, нема ли какве потрице, или штете у стоци. Иза тога, у повратку, Балеган би заклаучао врата на манастиру и кључ предао гвардијану.

Тако је било свакога, осим једнога дана у години — о чему ћемо доцније.

Једне вечери, у јеку зиме, засијала мјесецина кроз омећ, би рекао: прољетна је ноћ! Духовници, више из обичаја но што им бјеше потреба, поносједили мало у старој мађушници, пак се разиђоше. Ћачићи узели међу се Бакоњу, пак, све идући за фратрима, нешто му шапћу, размахују рукама, крсте се. Он се као нешто шчиња; као хоће ли, не ће ли пристати на нешто. Најзад Лис набури уста пут њега, као из презрења, а на то му Бакоња пружи хитро руку, пак се тако исто нагло рукова и са Мачком и са Бујасом, пак претече стрица, да му отвори ћелију, која је најближа мађушници.

— Таа-ко! Уф! Ватрица ме разгријала, па ћу с миста заспати, ка' заклан. Добра ноћ! Добра ноћ свима! вели фра-Брне.

— Добра ноћ! Добра ноћ! здраве се сви.

Седмера врата зашкрипјеше, пак мандели изнутра зазвечаше, пак до мало наста тишина.

Кад мјесец доприје, гдје је мјесто сунцу у ручена доба, повирје крајчићем свога котура иза дрвенога крова, те се свјетлост разли по авлији. У тај исти мах Лис отшкрину врата своје ћелије, па погледа пут мјесеца, пак на врх прста изађе на тријем, држећи обућу у руци. Пак измиље Мачак, и он бос, и махну руком Лису и пође к њему. Нијесу се ова двојица још ни састали, ето ти Бујаса

— Бештија! Купмељ од Купмеља! Ако не изађе, страх ме да нас не просочи! вели љутито Лис.

— То није кадар!... То није кадар!... шапће Мачак. Причекајмо га још мало, исто је рано!...

— Ајдемо прид Наћвареву камару, па ћу се ја и накашљати у нике, ако устриба! рече Бујас.

И сва тројица, држећи обуће у рукама, прођоше, као какве утваре, тријем унаоколо.

Чекали су комад, али у неке шкргну ман-

дал, врата се наслак отворише и Бакоња се промоли, блијед и сав дрхти.

— Не бој се!... Не буди сметен!... Та, шта! Но излази!... Та знаш, да га ни лубарде не би пробудиле у првоме спу! — соколе га другови.

— Ајме мени!... Ајме ти је меника! шапти Бакоња, али пође за њима низа степенице у авлију.

Бујас и Мачак отрчаше пред подрум, гдје бијаху полошке прислоњене дрвене љестве, које они понијеше и исправише уза зид од гробља, што за десетак лаката везује цркву за кујину. Лис шћеде најпрви да се пошне, али га остави Бујас.

— Јеси ли при себи? А ди је оно!... знаш?... пак нагну шаком пут уста, да га подсјети на пиће.

На то Лис откаса сâм к подруму, а Бујас истрча као веверица уза љестве, пак узјаха на зид и стаде се обувати. За њим се пропе Мачак, пак Бакоња, те сва три јашући на зиду чекаху Лиса, који се теже успентра, јер пошаше нешто о рамену објешено. Сад она два прва истегосе љестве, пак их преметнуше на другу страну и наслонише на повисок гроб, који је био одмах под зидом. Одиста гроб покојног фра-Фелицијана Фелицијановића, на који је морао попети се и Шкоранца, кад се оно јавио Балегану. Ђаци се, чисто нехотице, зауставише, гледајући неколико редова бијелијех гробова, освијетљених месечином, па онда једанак саставише погледе на најновији и најбјељи гроб, што је завршивао трећи ред.

— Јадни мој, добри Иноценцо! рече Лис, прекрстивши се. Бог да те прости, и ти си више од једном овуда слазио!... Изрецимо барем по једну здраву Марију за његов покој! рече он, пак брзо сађе у гробље.

Другови му, шапћући молитву, стигосе га, па положише љестве врх Фелицијана, пак у трк изађосе из гробља, на коме врата бјеху увијек притворена.

— Сад ода'нимо најприје! рече Лис, кад бијаху на тратини према новој мађупници! А ти, Бакоња, у памет се! Ми, јево овако, чинимо има четири године, кад год Крка нарасте, те нема ни у млину, ни у вигњу, приковођана... Кад смо оно најприје... знам да је било оне зиме, кад је Стипан доша'...

— Вридни наш Стипан! прекиде га Бујас и уздахну... Онај Срдарина! Онај Срдарина!...

— Остави сад јадиковање! — настави Лис.

Дакле, разумиш ли, Бакоња, јево је пета година, да ми тамо иђемо на сило! (Показа му руком пут нове мађупнице, откуда се чула велика граја). Нико то од фратора није наслутија, нити може, а слуге нас не смију одати, јер им није у интересу. Дакле, у памет се!... Не велим, да би ти мога' изневерити нас, али ка' бојим се да Срдар како не нађуши па да те не искуша. Ти знаш, какав је он...

— Не ће мене, крижа ми! поче Бакоња...

— Ма, јопет, још једну рич...

— Ајде прођи се предикања! прекиде Мачак, па крену пут мађупнице. Шта да га ту катекижаш, кад сâм зна да би га нађвар отира, да дозна!

Бујас удари петом у врата. Неко изнутра отвори врата, а од силне свјетлости заблијештише ђацима очи.

— Добро сте дошли! вичу им изнутра. Улазите! Сидајте!

— Баш сте добро дошли, послѣ толико времена, а још с образом! рече Бобан, који искочи на сусрет и скиде капу.

— Реко' ли ја, да ће они доћи с образом, а? Видите ли!? настави Бобан, примивши од Лиса бурачу вина. Па и Јерковић, соко од сокола! Први пут к намикаре на посило, а Јерковићу? Ама баш липо, ама баш добро! Дакле садак ти замињујеш Чимавицу? Ама је замина баш добра! Добро дошли! Сидајте!...

Њих четири сједосе на коломат, између Тртка и Бобана. Остали: Шкељо, Дундак, Бельан, чобани, говедар, посадили се један до другога, сви на коломату, а од силне јаре заклањаху лице рукама. Наложили бреме влада. А што и не би? Дрвљаник сложен од наслона до вигња, а дрва се не купују, него се посијеку у Лећевици, у манастирском гају, између Госпојина.

— Па како људи? Како се живи, а? пита Лис.

— Вире ми, није лоше, а јето, ако бог подржи, с вама добро! одазва се Шкељо, намигујући другу до себе.

— Баш добро, и липо, и братски, и како баш триба! Поче сладити лукави Тртак. Ми смо сви слуге светога Вране. Оно, да речемо, нисмо сви једнаци, јер ни прсти на руци нису једнаци; нико је мисник, нико дијак, нико, борме, измећар; али, јопет, сви смо један другоме потрибни. Је ли тако, браћо?

— Тако је, тако! заграјаше сви.

— Е, па у то име да сте ми здрави! на-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

стави Тртак, примивши бурачу од Бобана, који у тај час предуши. За здравље ови' врдни' дијака и њиове лепе младости. Бог им дај, да доживе оно, за чим иђу!

Слуге поустајаше и скидоше капе.

— А у овој прилици триба се ситити још двају њиови' другога, од који' је један у животу, а други је у божјем двору! Дакленка, прид душу и за покој покојна вра-Ловрића!

— Амен! запојаше сви у глас.

— А за здравље Чимавице, ди год бија!

— Живијааа!

Почеше се обређивати.

— Валај нам је јадни Шкоранца од вајде и мртав! рече један чобанин Лису. Промисли, господине дијаче, откад је њега бог узеја, па се јето прочуло, да се диже, не сми ти отада вражи приковођанин амокарце у крађу! Сви можемо спавати без бриге.

— Ка онај, кога је бог благословија и жива и мртва! дода други.

Сад се заврже разговор о свачем, а највише о прошлим сијелима. Сви се с љубављу сјећаху Стипана и његове шале, које почеше повиједати.

— Ма ди вам је Букар? запита Бујас. Ја га залуду тражим очима?

— Јено га тамо у запећку. Он је заспа, има и дви уре. Ану, ану, прикините говор, па ће те чути, како рче! вели Шкељо.

Уђуташе. Заиста ркаше, како не би тројица, да саставе заједно.

— Па да га зовнете! рече Лис.

Говедар га гурну ногом.

— Диж се!

— Је ли ја? пита Букар.

— Ти, магарчино, а да ко је други у твојој кожи? Диг' се, де, одма, зову те дијаци.

Грго се примаче к огњишту, гарав, пепељав и сваке боје, а још разбарушене косе и распас. Ђаке спопаде смијех.

— Дајте му одма да наздрави! заповједа Лис.

Букар изрече нешто сметено, на нагну бурачом.

— Пиј, пиј, колико год мош! виче му Лис, весео, што ће га опјанити.

Након двадесет гутљаја, Букар предуши, ваљајући својим крупним очима.

— Још! још! вичу ђаци, и ако то не бјеше мило осталијема.

— Грго опет нагну: кљука! кљука! докле се наду као тенац, пак сједе на сред пода и поче пунити лулу.

Сад га сви облијеколише, задијевајући га на стотину начина. А он брбља нешто, брбља, докле му поче запињати језик.

У неке рећи ће му Бобан:

— Ајде, Грго, обађи наслон и шталу, јер је ред да ники од нас то чини, ако ће и сваке дви уре, а ти си најмлађи по служби! Ајде!

— Јел' ја, јел'!? тепа Букар. Све ћ' те п'слушати, а-ма-ма све, све при...и...ко дан, али с'д, на 'ву уру, ја, а-ја!...

— А за што не сад?

— А-ја-јак! Да мене Шк...шко-ран-ранца...ву...у...у. — Пак одгмиза опет у запећак, гдје онај час захрка.

— Страхљив је ка' коза!

— Ма ћемо му оправити једне ноћи! на-мигну Бујас на поласку.

Ђаци истим редом и начином вратише се у манастир.

(Наставиће се.)

УСПОМЕНЕ НА ЈУЛИЈАНУ АРСЕНИЈЕВИЋЕВУ.

(РОЂ. 6. ФЕБР. 1868. † 2. СЕПТ. 1888.)

I. Младост.

Хај, јесте ли вид'ли зору како плави?
Јесте л' вид'ли росу на зеленој трави?
Јесте л' вид'ли цветак у пунољку своме?
Или светлост дивну каму бисерноме?
Јесте л' вид'ли тицу, кад рашири крила?
Е, таква је, таква Јулијана била!

Лена, млада, бајна, врлина је краси!
Расплела је меке и свионе власи

Па весело гледа у звезде мале.
Па весело гледа на жуборне вале,
Па весело гледа, како зора руди,
А песмица мила отме се из груди!

Певала је млада, к'о славуј у лугу,
Певала је радост, певала и тугу,
А глас јој је био тако нежан, мио,
К'о ситан је талас тихо роморио:

„Ох, да сретних дана, да живота цветна!
„Оче, мајко, сејо, ја сам тако сретна!“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

II. Ч е ж њ а.

У слободном часу, кад је жеља мине,
Лагана се мис'о к'о на крилих вине,
На пос'о се тежак целим бићем дала,
Па је дуго, дуго, о свему читала, —
Песма, свирка, то је, што је младу крени,
О блажено доба! О узоре лепи!

Читала је много, учила се млада,
У томе јој светла почиваше нада!
Умор није знала, ал' је умор свад'о,
Полако се тело подривало младо!
Ма она се опет над књигом надпела,
У мисли се бујне млађана занела!

Гле, песмице ево, што је она створи!
О младости цветној свака реч'ца збори.
Ох, та то је извор њена срца млада,
У њојзи је живот, радост, срећа, нада!
О спомене дивни! О песмице бајна!
О младости лепа, али — малотрајна!

III. Д о б р о т а.

Тиха благодет беше на ведром јој лику,
Помагала ј' увек бледу мученику;
„Ох, молим те, мајко, Ох молим те, оче,
„Погледајте оно малено сироче!
„Погледајте оног, што у болу ћути!
„Његови су нади грозно растргнути!

И њена је рука вазда помоћ дала,
И њојзи је многи рек'о: хвала! хвала!
„Ти си тако добра, — ти си тако мила!“
И она је тада врло срећна била!
Били су јој ведри и весели дани,
Хвалили јој срце многи сиротани!

IV. П о ј е з и ј а.

Ево песме њене — полетарци млади,
Ево њене тужне, јадне *посмрцади*:

Ж е љ а.

„Тишина свуда већ влада,
„Поноћ ће бити сад!
„Многи са сузним очима
„Свој живот куње млад!

„Док једни мирно сада
„Сањају слаћан сан,

„Други се моле богу:
„Не шаљи, боже, дан!

Читам неку књигу,
После оиет иишем!
И то све оставим,
Па само — уздишем!

3. децембра 1887.

Последња јој песма ова, што сад следи,
У њојзи су боли и спомени бледи:

„Зар већ морам оставити,
„Започети рад?
„Зар те морам изгубити,
„Мој животе млад?

„Ох, болести, остави ме,
„Не ломи ми моћ!
„Кад иочети пос'о свршим,
„Тад ми можеш доћ'!

„Мен' се живет' сад тек мили!
„Ма да нисам сретна ја!
„Само здравља, боже, дај ми,
„Па ћу имат све и сва!...!

20. фебруара 1888.

Зар у овој песми није боља љута!
Зар то није одјек срца растргнута?...

V. С м р т.

Последње је доба, — последњи су часи,
Млаћани се живот поч'о већ да гаси!
На постељи мекој — у сред тиха стана,
Лежи тешко болна млада Јулијана!
Очи су јој тамне, уста модро-бледа;
На њима се конач живота огледа!

Тужан поглед пао на милу јој нану,
Дохватила ј' њену руку уздрхтану:
„Где је отац, мајко?“ Бледа с' усна миче.
„Ту сам, ћери моја! — јадни отац кличе.
„Где је мила сеја, сунце моје драго!
„Ту сам, болна сејо, моје бесцен-благо!

Скупише се редом око болне ћери,
У побожној тузи, у побожној вери...
Пред иконом горе кандиоце мало,
Болано је чедо тихо задрхтало,
На уснама лебде опроштајни гласи...
И млаћан се живот за навек угаси...

Београд, 2. септембра 1888.

Љубинко.

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ХАЊА.

ПРИПОВЕТКА ХЕНРИКА ШЕНКЈЕВИЋА
С ПОЉСКОГ ПРЕВЕО РАЈКО.

XI.

После разговора с оцем, који трајаше око по сата, вратим се у своју собу, ал' нисам већ ни легао. Израчунао сам, да морам бар у четири сата поћи од куће, ако мислим да у пет стигнем до Вахове колебе, елем не имадох још ни три пуна сата времена. Међу тим за мало дође и поп Људевит, да види, нисам ли болестан, после оног махнитог јахања, и да види, јесам ли се пресвукао, јер сам дошао кући мокар као моча. Но мени беше све једно: прокиснути или не прокиснути. Попа наваљиваше на ме, да одмах легнем у постељу, али ја се рашћеретах, па тако прође читав сат.

Причао ми још подробно, шта му је говорио стари Мирза.

Показало се из тога причања, да је Селим учињо просту лудост, али, као што говораше оцу, није знао на ино. Мишљаше, кад један пут уграби Хању, отац неће имати куда, него дати свој благослов, а ми: дати Хању. Изиде и то на видело, да се, после разговора са мном, не само дописивао с Хањом, него се и састао с њом и баш тада је и наговорио да одбегне. Девојчица ако и није била на чисто са последицама тога корака, опирала му се инстинктивно из све снаге; али Селим је салеташе својим молбама и својом љубављу. Изнео јој уз то пред очи то бегство као прост прелаз у Хожеље, после кога би били спојени за увек и срећни. Уверио ју, да ће је после сам одвести натраг к нама, али већ као своју вереницу, да ће мој отац на све пристати, и ја ћу морати пристати, а још више, да ћу се лако утешити Љољом Устжицом. Најзад заклињаше Хању, мољаше и преклињаше. Говораше јој, да би он за њу жртвовао све, па и живот свој; да неће преживети растанка: да ће се утопити, убити или отровати. А за тим јој се баци пред ноге и учини толико, да је девојче на све пристало. Одмах удесеше бегство и кренуше из места. Хања се престрашила и сузама га преклињаше, да се врати: али он не хтеде, јер, као што оцу говораше, заборавио беше онда на цео свет.

Тако приповедаше попу Људевиту стари Мирза, а приповедаше му можда и за то, да га увери, да, ако се и усудио Селим на тај луди корак, усудио се ипак у доброј намери. Имајући све то на уму, поп Људевит се не љућаше као отац, кога је разјарила незахвалност Хањина. По мишљењу попа Људевита, Хања не беше незахвална, беше само заведена грешном, „светском“ љубављу. За то подели попа и мени

неколико моралних поука о светским осећајима, али ја ни најмање не узимах за зло Хањи, што јој љубав беше светска, само бих живот свој дао за то, да буде друкчије управљена. Према Хањи осећах највеће милосрђе, а уз то ми беше већ тако срцу прирасла, да, кад бих је хтео откинути, морао бих зар срце раскинути. Замолих још попа, да се заузме за њу код оца и да му разјасни њен поступак тако исто, као што га је мени разјаснио, за тим се опростим с њом, јер хтедох да останем сам.

Кад изиде попа, скинем са зида ону славну, стару сабљу, коју ми отац дарова, и пиштоље, да приредим све за јутрашњи сукоб. О том сукобу не имадох до јако ни каде, ни воље да размишљам. Хтедох да се бијем на живот и смрт: па то је све. Бејах уверен, да ме Селим неће преварити. Отарем пажљиво сабљу меком ватом, на широкој плавој оштрици не беше ни најмање шкрботине, и ако јој беше већ две стотине година, и ако се насекла, у своје време, племова и панцира и напила много крви шведске, татарске и турске. Златни натпис: „Исус, Марија!“ блисташе јасно на њој; огледах оштрицу: танка беше као нит свилене лептирице; плави туркуси на балчаку као да се осмехују, као да моле руку да их ухвати и завитла.

Кад сврших са сабљом, латих се пиштоља, јер не знађах, каквово ће оружје Селим изабрати; натопим зејтином вату и платнене крпице за танад, па онда обадва пажљиво набијем. Већ је свитало. Беше трећи сат. Кад сврших посао, бацам се на фотељу, па станем размишљати. И тако премишљајући о том догађају и о оном, што ми је поп Људевит приповедао, све се боље уверавах, да сам свему, што се год догодило, и сам доста крив. Питах себе, јесам ли, као што треба, испунио турске дужности, које ми повери стари Николај и одговорих: не. Да ли мишљах само на Хању, не на себе? одговорих: не! До кога ми је највише стало у тој целој ствари? Просто до мене самога. Па још Хања, то умиљато, без обране створење, беше међу нама, као голубица у гнезду грабљивих птица. Не могах угушити у себи оне ужасно гадне помисли, да смо је ја и Селим кидали међу собом, као примамљив плен, а у тој борби, где је грабљивцима највише стало до себе, највише триљаше она, која најмање беше крива. Ето за који сат ћемо поделити за њу последњи мегдан. Гадне, тешке беху те мисли. Показало се, да цео тај наш племишки свет беше сувише суров за Хању. Мајке моје, на несрећу, не беше одавна код куће, а ми

мушкарци имађасмо незграпне руке, па повредисмо тај нежни цвет, што га судбина бади међу нас. Кривица падаше на целу нашу кућу и ту кривицу ваљаде спрати мојом крвљу, или Селимовом.

Бејак спреман и на једно и на друго.

У то поче дневна светлост све јаче и јаче провиривати кроз моје прозоре. Испред прозора стадоше цвркатати ласте, да поздраве рану зору. Угасих свећу, што гораше на столу: беше већ доста видно. На домаћем сату у дворани изби јасно полак четири. „Но! сад је време!“ помислим у себи и заогрнувши кабаницу преко леђа, да сакријем оружје, ако би ме ко срео, изидем из собе.

Пролазећи мимо кућу, опазим да су врата од главног предсобља, која преко ноћ затвараху о железне лавовске чељустии, већ у велико отворена. Јемачно је пеко изишао из куће, морадох се дакле добро узети на ум, да се с њим не састанем. Шуњајући се лагано, крај дворишта, липовој алеји, обзирах се пажљиво на све стране, али ми се чињаше, да све, у наоколо, још мирно спава. Истом у алеји подигох смело главу, сигуран, да ме из куће већ нико неће опазити. Јутро, после јучерање буре, беше ведро и лепо. У алеји ме чисто занесе медени мирис росних липа. Скренем на лево, ковачници, воденици и гробљу, јер онуда ми ваљаде ићи, да дођем до Вахове колебе. Под утицајем свежа јутра и погоде несташе без трага и сна и умора. Чисто се осоколих, а нека слутња у срцу говораше ми, да ћу ја победити у тој борби, која ће се за који час приметити. Селим је, до душе, гађао из пиштоља као мајстор, али ни сам ни ја горе гађао: на сабљи ме, истина, надмашивао вештином, али за то ја бејак много јачи од њега, толико јачи, да је једва могао издржати на сабљи моје ударце. „На послетку, како било, мишљах у себи: то је крај, па ако се не разведе, оно ће се расећи тај гордијев чвор, који ме већ тако давно стеже и гуши.“ А уз то је Селим, у доброј или рђавој намери, учинио велику кривду Хањи, мора дакле за ту кривду искихати.

Размишљајући тако, стигох до рибака. Из ваздуха падаше магла и пара на воду. Свитање обоји сјајно огледало на рибаку небеском румењу. Рано јутро истом се рађаше; ваздух беше све провиднији и беше свуда широм свеже и погодно и рујно и тихо; само из шевара долажаше ми до ушију квакање дивљих патака. Бејак већ близу уставе и моста, кад ал' наједаред застадох, као укочан.

На мосту стајаше мој отац; забацио руке за леђа, а у рукама му угашена лула; стајаше наслоњен на ограду од моста и гледаше замишљено на воду и рану зору. Јемачно не могаше ни он заспати, као

ни ја, па изиде, да се надише јутарњег ваздуха, а можда и да прегледи коједе по господарству.

Не могах га одмах спазити, јер сам ишао страном, а не путем, а уз то ми и врбе заслањаху ограду од моста; не бејак ипак даље од десет корака. Сакријем се за врбу, не знајући ни сам, шта сад да радим.

Али отац нит' се миче нит' помиче. Погледах га: на лицу му се огледаше брига и неиспаваност. Прелеташе очима по рибаку и мрмљаше јутарњу молитву. Са свим чисто ми допрло до ушију:

„Здрава Марија, милости пуна, Господ с тобом!“ Одатле поче тихо шапутати, а за тим опет гласно: „И благословен плод утробе твоје. Амин.

Досадило ми тако стајати за врбом и наумим да се украдем преко моста. То ми беше лако, јер отац беше окренут води, а осим тога, као што већ споменух, беше наглув, јер је још као војник оглувио од силне рике топовске. Ступајући пажљиво, стадох прелазити преко моста, да се доченам врба с ону страну, ал', на несрећу, даске беху рђаво намештане, па једна залушкар, а отац се осврну:

— Шта ти ту радиш? — запита.

Поцрвеним као рак.

— Идем да се прођем, оче, само да се прођем.

Али отац ми приђе и, одгрнув мало кабаницу, којом се брижљиво увих, показа на сабљу и пиштоље, па рече:

— А шта је то?

Не беше куда: ваљало је признати.

— Е па да ти све кажем — рекох — идем да се бијем с Мирзом.

Мишљах, да ће отац планути гневом, али, на моје чудо, не плану, само занита:

— Ко је кога позвао?

— Ја њега.

— Без питања, без очина знања?

— Позвах га јуче, у Устжици, одмах после потере. Не могах те, оче, ни за што питати а, на послетку, бојак се да ћеш ми забранити.

— И погодио си. Враћај се кући. Остави све то мени.

Срце ми се стеже тако бдно и очајно, као никада дотле.

— Оче — рекох — заклињем те свим, што ти је свето, успоменом дедином, не брани ми да се бијем с Татарином. Сећам се, како си ме звао демократом и љутио се на ме због тога. Ето сад сам увидео, да тече у мени крв дедина и твоја. Оче, он је учинио криво Хањи! па зар да му се то опрости? Нека не кажу људи, да је наш род допустио, да се учини кривда сироти и да је није осветио. Ја сам врло крив: ја је љубљах, а теби не рекох о том ни

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

речи, ал' ти се заклињем, све да је не љубим, ради тога, што је сирота, дома нашег ради и имена нашега ради учинио бих то исто, што сада чиним. Савест ми вели, да је то племенито — и ти ми, оче, нећеш то порећи; па кад је тако, онда не верујем, да ћеш ми ти бранити, да будем племенит: ја не верујем, оче, не верујем! Оче! сети се, Хања је окаљана, а ја сам позвао, ја сам задао реч. Знам,

мекше и пријазније: узнесе очи горе и тешка, крупна суза, права очинска суза, кану ми на чело! Тешко се бораше сам са собом, јер бејаш зеница његова ока и љубљаше ме више свега на свету, па се бојаше за ме, али најзад сагне седу главу и рече тихим, једва чујним гласом:

— Нека те води бог отаца твојих, иди, сине, иди, да се бијеш с Татарином.

Милка Гргурова.

да сам још млад, ал' зар младић нема исто тако поштења и части, као и зрео човек? Ја сам позвао, дао реч, а ти си ме толико пута учио, да је част први закон племињски. Ја сам задао реч, оче. Хањи је учињено криво, на нашем дому је љага и ја дадох реч. Оче! оче!

И притиснувши му усне на руку, расплаках се као мало дете; мољах и преклињах оца: и све што му више говораш, постајаше му сурово лице све

Падосмо један другом у загрљај. Отац ме притиште к себи и дуго, дуго ме држаше на својим грудима.

После ипак дође к себи од узбуђења, па ми рече чврсто и веселије:

— А ти сад удри, сине, да се до неба чује!

Пољубих га у руку, а он ће:

— На сабље, или на пиштоље?

— Он бира.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— А сведоци?

— Без сведока. Ја верујем њему, а он мени. Шта ће нам сведоци, оче?

И опет му се обесио о врат, јер беше време да идем.

Одмакнувши за једну дуж, осврнух се: отац стајаше још на мосту и благосиљаше ме из далека светим крстом. Први зраци сунца падоше на високи му стас, па га опточише као неким светлим кругом. И тако у светлости, подигнутих руку, дође ми тај седи ветеран, као стари орао, који благосиља из далека своје тиче, шиљући га крилата небу под облаке у живот, који му и самом некад најмилији беше.

Ах! срце ми тада беше тако гракнуло, толико беше у мене поуздања, вере и жара, чини ми се, кад би не један, него десет Селима чекало ме код Вахове колебе, сву бих десеторицу одмах позвао, да се огледамо.

Најзад стигох до колебе. Селим ме чекаше на крај шуме. Признајем: кад га смотрих, осетих у срцу нешто онако, што осећа курјак, кад гледа на свој плен. Погледасмо један другоме у очи грозно, радознано. Селим се променио за та два дана; дође ми мршав и ружан, а можда се мени само тако чинише, да је гадан: очи му се грозничаво сијаху, уснице дрхтаху.

Пођосмо обојица одмах дубље у шуму, ал' целим путем не проговорисмо ни речи. Најзад, нашавши мали пропланак у борику, застадох и рекох:

— Ту ћемо. Пристајеш ли?

Климну главом и поче раскопчавати сурдут, да га скине за двобој.

— Бирај! — рекох, показујући му пиштоље и сабљу.

Показа на сабљу, јер њу понесе са собом: турску, криву дамаскињу.

Дотле ја збацих сурдут: пође и он да то учини, ал' најпре извади из џена писмо.

— Ако погинем, молим те, предај то госпођици Хањи.

— Не примам.

— Нису никакве тајне, него објашњења.

— Добро, дај амо!

Разговарајући тако, засукасмо рукаве до кошуља: Сад ми истом поче срце живље куцати. Најзад Селим зграби за балчак; исправи се, намести се бо-

рачки, изазивачки, поносито и држећи сабљу водоравно више главе, рече у кратко:

— Готов сам.

Наместих се и ја исто тако, па наслоних сабљу на његову сабљу.

— Јеси ли?

— Јесам.

— Почнимо.

Насрнух одмах на њега тако силно, да је морао устукнути неколико корака, а уз то једва могаше издржати на сабљи моје ударце; ипак на сваки ударац одговараше ударцем тако брзо, да се ударац и одговор разлегаху скоро у исти мах. Румен га обли по лицу; поздрве се раширише, очи искочише косо по татарски и стадоше сипати муње. Неко време могаше се чути само звука челичних оштрица и жвиждање наших груди при дисању. Селим за час увиде, да мора подлећи, ако борба дуже устраје, јер ће га изневерити и снага и плућа. Крупне капље зноја искочише му већ по челу, а при дисању све већма хрипаше. Ал' тада га истом и обузе неко беснило, као убојна махнитост. Од кретања му се разбарушила коса, па пала по челу, а у отвореним устима светлуцаху бели, стиснути зуби. Рекао би, пробудила се у њему и подивљала татарска природа, осећајући сабљу у руци и њушећи крв пред собом. Па ипак беше у мене превага: исто беснило, а више снаге! Већ једном не издржа ударца и крв му бризну из левог рамена; после неколико секунда крзну га опет баш вршак моје сабље по челу. Страшан беше у тај мах с том црвеном пругом од крви, која беше у полак помешана са знојем и тецијаше низ лице на уста и браду. Чињаше се, да га то успаљује. Прискакивање к мени и одскакивање, као рањен тигар. Врх његове сабље вио се страшном брзином огњена грома ово моје главе, рамена и груди. Тешком муком одбијаш те махните ударце, тим пре, што сам више мислио на то, да их сам задајем. Кашто дотерамо један до другог тако близу, да нам скоро груди ударе у груди. Наједаред Селим одскочи, сабља звижну око мојих слепих очију; али одбих је тако силно, да Селимова глава остаде, за час, не заклоњена; измерих ударац, који би је могао расцепити на двоје и... као да ме гром удари наједаред у лубању; вриснух: „Исусе, Марија!“ сабља ми испале из руке и, као муњом шинут, падох лицем на земљу.

(Свршиће се.)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ПРИЛОШЦИ И. РУВАРЦА.

д., Трилогија.

III. Јанош, краљ угарски, честита Мехмед-бегу Јахијапашећу, господару српске земље.

(Наставак.)

Лепо је, што знаш, Србине и српски сине, ко је био и какав је јунак био твој Змај-Деспот Вук и Деспот Јован од Купиника и браћа Јакшићи од Нађлака и Милош Биомушевић у равном Банату и Дели-Радич Божић и Павао Бакић од Лака, који, служећи краљу угарском и круни угарској, прославише се понајвише у бојевима с Турци и по Босни и у српској земљи, на Сави и на Дунаву, по Срему, Бачкој и по Банату, у Ердељу и у прекодравским земљама. И како само да се не поносиш, Србине, кад се сетиш само, шта се о јунаку првопоменутом рекло у већу млетачком дне 25. Августа 1478. год. „Magnum est nomen — рекло се — et reputatio apud Turchos, et item magna est virtus in re militari despoti Vuchi Servie;“ и шта је о поменутом на крају Павлу Бакићу пропалатин и историк угарски Никола Иштванфи, испричавши, како је он у боју код Иванке танетом у главу згођен пао, изрекао. „Vaquitij caede divulgata — написао је он — cui nemo inter omnes nostrarum copiarum duces, militari sollertia ac ingentis animi fortitudine erat conferendus magnus timor totis castris incensus est, quando nemo jam superesset, quo ductante, dimicanteque, victoria de Turcis speranda esset.“

Да се смрћу Павла Бакића са свим расуо остатак хришћанске војске, то и Таде Смичиклас у II. делу повести хрватске на страни 35. каже, само је то мука, што г. Тадија још нешто каже, што до данас не каза нико. Г. Таде Смичиклас каже танкогласовито, да је Павао Бакић Хрват био — но о том ћемо се разговарати с тим похраћеним „Влахом“ из Жумберка после, јер још није дошао на ред Павао Бакић, већ је на реду Мехмед бег Јахијапашећ, који је главу Бакићеву с Лодроновом и Магеровом главом, са заробљеним јунацима и драгоценијим пленом послао на дар цару Сулејману. — Шта сам оно хтео рећи? Да, хтедох ти напоменути, драги читаоче, да је лепо знати и наметовати јунаке своје и њихова јуначка дела и кржаве бојеве и мејдане с Турци, али уз то да се треба упознати и с крајишким санџакбездима и пашама и војводама турским, који су опремали и предводили турске чете и ордије и који су понајвише раширили турско господство на овој страни, *служећи се у том ширењу турског господства и мишицама и умом људи твога рода и твога потлаченога народа.* Па зар то није

трагично? И зар писам имао право, што сам ова три прилошка трилогијом назвао? Србин Дмитар из Ковина и његова остарела мајка; — Србин Јован цар, који, молећи угарску господу, да престану војевати на њ, зове их и позива, да заједнички терају Турке из Срема; Србин Павао Бакић на једној, и Јанош краљ, старином Бошњак, и Хозрев бег и Мехмед бег Јахијапашећ, санџакбези Београдски, и Крста Франкапан — по немој захтевати, јер не могу даље, не могу „infandos renovare dolores!“ — не даље, већ натраг, јер мени приложнику не приличи увијати се у патос и патетичним узвицима повода дати озбиљним и трезним читаоцима, да могу помислити, да их зато толико заводим и онолико питам и ’нако узвикујем, што не знам ништа да кажем о Мехмед-бегу Јахијапашећу, а хтео бих да што то и о њему, ком је Јанош краљ оно писмо наменио, напишем. Истина је цела, да ја о Мехмед-бегу Јахијапашећу врло мало знам, но срећа наша, што поменути горе Антал Гевај зна о њему више, и он, помињући у поменутој већ књижици на стр. 6. као *trפקer* пашу у Будиму тог нашег Мехмеда Јахијапашећа (Jahjapasazade Muhammed pasa) пише о њему од речи до речи овако:

„Bodoni bég (Pecsevi, 11b.) 1527-ben vég-szen-drei (Radosics Balás Rauber Kristóf lájbaki püspök-höz; Buda, aprilis' 16-d. 1527.), 1534-ben aprilis' ele-jén moreai (Pecsevi, 58-b.) bégnek neveztetik; 1542-ben september 2-dikán anatóliai pasává tétetik (Lutfi 93-b.); egynéhany nap múlva nyugodalomra bocsáttatik; 1543-ban május 16-dikban budai pasának neveztetik (Szinan csaus, 55-a); 1548-ban hihetőképén januárius' vége felé meghal.“

С дипломатском тачношћу исписао сам ти, драги читаоче, место то из књижице, коју сам пре десетак година, и сам не знам зашто, у некој антикварској књижари купио; aber frage nur nicht wie!“ Не питај, колике ме је муке стало, док сам само то место исписао и не чекај, да ти ја протумачим и коментаришем то место, тај сумарни исказ о прелазењу Мехмед-бега Јахијапашећа из једног санџака те у други, из једног пашалука у други пашалук, док није дошао за пашу у Будим, где се смирио и умрло у почетку године 1548. Ето ти твога Антонија, па кад није хтео да потпуно одговори имену свом и да напише кратке бијографије турских санџакбегова у српској земљи, а он нек бар сада протумачи и нек нама, који не разумемо мађарски, каже, шта је пре четрдесет и толико година нацртао Антал Гевај о Мехмеду Јахијапашећу, да и ми знамо и не тумарамо. Но међутим, док љу-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

бав не покрене Антонија на дело то духовне милости, нег мени буде слободно натуцати. Знао сам и поменуо сам већ, да је г. 1527. на место Бали-бега Јахијапашића, који се с пролећа те године преста-вио, постављен за санџак-бега смедеревског и београдског Мехмед Јахијапашић, али нисам знао, да је он пред тим био *видински* санџак-бег (bodoni bég), као што турски повесничар Печеви и по њему Антал Гевај пишу. С позивом на истог Печевију вели исти Антал, да је Мехмед Јахијапашић г. 1534. у Априлу месецу постављен муријским санџак-бегом (moreai bégnek), али Гевај не помиње, да се он отуд опет вратио у Београд год. 1536., а свакако морао се он отуд вратити и опет бити господар српске земље и санџак смедеревски и београдски и сремски и т. д., јер како би иначе могао у Септембру дочекати хришћанску војску у утврђеном логору код Осека и после закупити, расути и уништити ту војску код Иванке дне 12. Окт. 1537. и тако „sine sanguine suorum tanta potitus victoria — као што Иштванфи пише — effuse laetus in eadem planicie sub praetoriano tabernaculo eam noctem transegit, divisitque suis munera, prout cujusvis merita ferebant“ — и после јавити за ту своју победу побратиму своме, краљу Јаношу у Великом Вараду?

Но осим тога ево шта је познати Аловиз (Aloysius) Грители писао под 5. Мартом 1534. (Gévay, Urkunden etc. ad a. 1534. p. 118.) Веспасијану Задранину. „Novum Bassam Bosniae, qui *Mechmetbeg Michalogli*“)

*) Краљ Фердинанд I. у писму цару Сулејману пише тога Мехмед-бега „Mechmetbeg Mihalbekowith“ (Михал-беговић).

vocatur — писао је Грители — suo auxilio et favore in eum Sanzachatatum positum esse, — facta est enim mutatio trium Sanzachorum. Prima est, quod Hussrefbeg, primus Bassa Bosne, in locum *Mechmetbegi, Sanzachi Albae graecae*, et iste Mechmetbeg in Graeciam in sanzachatatum istius Mechmetbeg Michalogli, qui nunc Bassa bosnensis est, successit“, а то ће рећи: почетком г. 1534. премештен је Мехмед бег Јахијапашић у Грчку (Муреју) а на његово место дошао је у Београд Хозрев или Хузрев бег из Босне, а босанским пашом постављен је Мехмед бег Михаљогли, који је пре тога био санџак муријски или грчки. Но кад овај Мехмед бег Михаљогли год. 1536. у Босни умре, повраћен је Хозрев бег опет у Босну а Мехмед бег Јахијапашић врати се из Грчке опет у Београд, о чем пише из Беча дне 12. априла 1536. помепути Веспасијан Задранин, како је у Пешти од Турака чуо, да је *Mechmetbeg*, qual prima era Sanzacho de Belgrado, e stato remesso dal Imperador suo nel Sanzachato de Belgrado, et oltra de questo creato Capitanio generale de tutta la Ongaria con commissione di pigliarla (Gévay, Urkunden etc. ad a. 1536. p. 105.).

Мехмед бег Јахијапашић враћен је не само г. 1536. из грчке у српску земљу, већ је именован и ђенералним капитаном или заповедником турске војске на крајини угарској и наложено му је, да пљени и пустоши угарску а нарочито хрватску и словинску земљу, што је он с помепутим босанским Хозрев-бегом одмах и још исте те 1536. г. отпочео.

(Наставиће се.)

БРАНИЧ НАРОДНЕ ТРАДИЦИЈЕ.

НАПИСАО СИНИША.

(Свршетак.)

Што се тиче питања, је ли био *старији* Никола Горски (de Gara) зет Лазарев, то сам ја црпио моје податке из Мајкова.¹⁾ — Рачки додуше у својој расправи: „Покрет на славенском југу“,²⁾ нагађа, позивом на *codex diplom. Fejér-a*, да је зет Лазарев био *млађи* Никола, али се из оног уломка, што по га Рачки наведе, то не може разабрати, а на другом мјесту каже сам Рачки о Fejér-у: „у опће Фејеров *codex diplomaticus* с критичког гледишта је *веома кукаван*“.³⁾ Ја сам се дакле с разлога, које у мојој реченој студији наведох, волио држати Мајкова, него Рачкова *кукавног* Фејера.

Да се Шишман *прије смрти старијег* Николе спо-

миње као зет Лазарев, ја још нијесам нигдје читао, те молим, да ми се каже тај извор, да се и ја увјерим.

А ја ћу ево да наведем, одакле сам црпио. То је књига: *Geschichte des südöstlichen Europa unter der Herrschaft der Roemer und Türken* von J. V. Schels. Wien 1827. Овај Шелс био је као ц. кр. капетан и мајор уредник часописа: „*Oesterreichische Militair-Zeitschrift*“ у Бечу (чини ми се, од год. 1820. овамо) кроз више година. За њега је тај *Militair-Zeitschrift* био узор војене литерарне публицистике. Њему је било на расположењу и војена архива (*Kriegs-Archiv*) и дворска библиотеку у Бечу, а радња његова свједочи, да је и једну и другу приљезно прогледао. У реченом *Zeitschrift*-у је Шелс описао и српски устанак под Карађорђећем и борбу

¹⁾ Историја српског народа; превод Давидићев, стр. 83.

²⁾ Рад југослав. акад. 3. стр. 88.

³⁾ Рад југослав. акад. 3. стр. 137.

Срба од год. 1804. до год. 1813. са политичног и војеног гледишта боље него и један Нијемац. За то ми се и чинило, да га могу као аутора сматрати, и то тијем више, јер се не угријава ни за једну странку, него само хладнокрвно факта биљежи и критикује.

Тај Шелс пише у поменутој историји југоистока Јевропе у II. књизи на страни 546. ово: „Der serbische Kaiser oder Fürst Lazar fasste 1387. den Entschluss, sich der Abhängigkeit, in welche ihn der Vertrag mit dem Sultan geführt, zu entziehen, zahlte demselben den verfallenen Tribut nicht mehr und gab ihm keine Hilfstruppen. Die Könige Sigmund von Ungarn und Twardko von Bosnien — — — den Georg Straschimir Balza — — — und Castriotto — — — forderte er zur Theilnahme auf, und den König Sisman von Bulgarien gewann er, indem er denselben mit einer Tochter vermählte.“ У колико ја њемачки разумијем, каже овај писац, да је Лазар год. 1387., кад је пакано, да султану откаже васалство, Шишману дао кћер, да га придобије у савез са собом. А будући да је Шишман тада већ био удовац и близо педесетој години старости, слободно је помислити, да је за њ прије пристајала удовица Николина а кћи Лазарева, него млада дјевојка.

Сад још нешто. Наши калуђерски љетописи — бар они, које сам ја читао — не само да не спомињу Југ-Богдана, Срђу Злопоглеђу и Страхинь-бана, као ни многе друге, нашијем критичарма *дубијозне* особе, него они не спомињу нигдје ни јунака над јунацима *Милоша Обилића*, а овога ваљда не смије ни најпакоснији критичар да баца за плот.

Ево да прођемо кроз неке љетописе. Један¹⁾ прича: *кнезъ Лазаръ с моуратомъ бравъ се на косокоу, оубо падаетъ тамо* —

Други:²⁾ *бывшоу же сьнтію и сьрженію на поую глаголемоу косокоу, тоу падеть онъ неустивій царъ (моуратъ) посредъ развомъ мртвъ — тоу вьсть сьнъ њго вьмзтитъ главоу њмоу отсекъ (sic!)*

Трећи:³⁾ *въ лето 6897—1389) вьсть сьнтіе и сьрженіе на косокоу, тоу погнбе царъ моуратъ и кнезъ Лазаръ — — — а ни један од тијех „иреподобнихъ отць нашихъ“ ни словцем не спомиње, да је Милош Обилић, Мурата још ирије битке иробръзио, него шта више лаже један, да му је Бајазид главу одсјекао!*

Јуначко дјело Милошево морадосмо ми из других аутора и из народне традиције научити.

Man merkt die Absicht und wird verstimmt, рекао би Нијемац.

Ја сам већ у студији о народној традицији на-

¹⁾ Шаф. Паматки. Сказаніе о госп. срѣпскихъ. Стр. 62.

²⁾ На истом мјесту, стр. 72.

³⁾ На истом мјесту, стр. 74.

поменуо, како су манастири, у којима су писани наши љетописи од XV. вијека овамо, били под упливом племена Бранковића, које их је или подигло, или — јер су од њега само могли очекивати богате *записе* и *прилоге*.

Зар је чудо, да су љетописци тијех манастира упињали се из петнијех жила, да све уклоне, што би могло нахудити слави дома Бранковића? А будући да је Обилић био противник Бранковићев, *морало* се његово свијетло име муком премучати, да не баца у таму имена Бранковића! — А будући да се Обилић није могао муком пријећи, као зет Лазарев, ваљало је записати, да је Лазар имао *само пет* кћери,¹⁾ па их све поудао, а да за Милоша не остане ни једна, те тако да о њему ни говора не треба, као да га није ни било!²⁾

Ако дакле Шишман није узео удовицу Николе Горског, него дјевојку, кћер Лазареву, као што наши критичари тврде, ко нам јамчи, да ти наши честити љетописци — међу којима је један рођени Бранковић (Владика Максим) — нијесу *par ordre du Moufti хотимице изоставили из броја кћери Лазаревихъ Милошеву Вукосаву*, само да не морају споменути Милоша и успоредити га као пашанца са Вуком? Јер ако је Вук Бранковић и могао сваком другом пашанцу — с нешто мало безобразлука — у очи да погледи, морао је ипак, чим Милош преда њ стане, *ником поникнути*. За то нема за Милоша мјеста у тијем љетописима ни као зета Лазарева ни као оног највећег јунака, који је нанешену му љагу са образа опрао крвљу српскога крвника Мурата у средини силне турске војске, унапријед добро знајући, да то гигантско подuzeће и његову главу иште!

Па кад премучати могоше Милоша, зар је чудо, да су премучали и Југ-Богдана, таста и *иреврженника* Лазарева, и остале *јунаке*, који су уз Лазара умјели погинути за крст часни и слободу златну, дочим је Вук гледао, само да спасе своју главу или, pardon! да спасе *бјегством* живот од 12.000 српских војника на Косову, што му неки „*патријоти*“ у заслугу урачунаше!

Ја сам ове љетописце небројено пута читао, али се нијесам никада био кадар отрести чувства, да су они — нарочито онај, што но га Шафарик приписује владици Максиму — *и истог Лазара у неколико сматрали као неки уиљвак у дому Неманину*.

Тај владика Максим Бранковић, или, како се

¹⁾ Владика Максим спомиње само *дјеце*: Мару Вукову и Деспину Бајазитову. Види Шафарик Пам. сказ. о срѣпскихъ господахъ, стр. 62., врста 10. и 29.

²⁾ И само да их брже разудају, даје један Бајазиду *Деспину* а други *Оливеру*. Види горенаведене споменике Шафарикове.

прије, по што се покалуђери, звао: деспот Ђурађ, син мајке Ангелине, пише овако: «Кратко кнезъ великихъ роди сыны и дщеры, отъ нихже бысть Милцид кнегиня, иже наречена бысть Евгенія монахиа. роди .г. сыны: 1) Стефана деспота и вълка и лазара и мароу. Марини Вълка Бранковића, отъ негоже гюргъ деспотъ и ладар и грьгору и т. д.» А кнез Лазар, суируг Милцид и цар сриски, спомиње се тек послјије само као отац деспота Стевана, или, што по Нијемац

¹⁾ С ким? То каже тек послјије, и да ли су јој дјеца произишла из законског брака, то не каже, јер Лазара спомиње само као оца Стеванова.

вели, као: der Mann seiner Frau!¹⁾ Да није с његовом погибијом скопчана пропаст на Косову, чини ми се, да га не би био ни споменуо!

Ето то су, мој господине, разлози, да се мени чини народна традиција чистији извор, него ови калуђерски љетописи од XV. вијека овамо, и да *овима* за љубав — без *јаснијих* доказа — из српског пантеона не смијемо износити ни једног лица, у које Србин по народној традицији са нежним пијететом гледи.

²⁾ Читај Шаф. Паматки: сказаније о српск. господахъ, страна 62. врста 7. до 21.

О Б И Б Е Р У.

ОД М. ПЕТРОВИЋА.

Што је накит у оделу, то је зачин у јелу. Тежња људи била је од вајкада управљена за једним и другим. Па као што се код накита не задовољава човек оним, што му може дати његова околина, тако се и код зачина цене највише они, који су расли у страним, далеким крајевима. Што су даљи и тежи били путови, којима се дошло до неке ствари, у толико већу вредност има она у очима људи. Жудња за даљином, коју не познајемо и која је због тога увек пуна тајне, као да је већ рођењем урезана у човечје груди, па као што се она исказује у многом другом, тако и у стварима куса.

Од страних зачина не долази к нама ни један у већој мјножини него бибер. Годишња производња бибера цени се на 25 милијона килограма и трећина тога потроши се у Европи. У Европи је дакле биберицање јела највећма обљубљено.

Бибер је плод једне дуговечне биљке, која се рачуна међу шибове. Домовина тога шиб је у јужној и југоисточној Азији, нарочито га налазимо на обали малабарској, на Малаци и сундским острвима. У тим далеким, топлим крајевима расте бибер самоник, али се много и гаји због велике користи, коју доноси. Од новијег доба гаје га људи и у тропској Америци.

Бибер-дрво је прилично угледно, пење се као оно винова лоза на дрвеће, на мотке и на стене, у кратко на све, што може да дохвати. Тако се полне гдекад до 15 метара у висину. Цвета у мају или јуну. Цветови су му поређани у класовима, који доле висе, а дуги су 7 до 10 центиметара. Шест месеца траје дак се плод развије као што треба. Плод му изгледа као округла бобица. На сваком класу налазе се по 20—30 таквих бобица. Оне су у почетку зелене, после поцрвене, а кад потпуно дозру, онда пожуте.

Бибер се већином бере, док су бобице још незреле. Бербач почиње одмах, чим дође бобице на

класу почну да се румене. Незреле бобице суше се на сунцу или на ватри и после се по тежини, величини и боји разделе у поједине сорте. Што је бибер раније обран, у толико су му зрна после сушења тежа, тврђа и црња, толико бољи кус имају и у толико им је већа цена у трговини. Од сушења се збрчи спољашња љуска на зрну, те ради тога изгледа му површина смежурана.

Бибер, који се на тај начин добија, зове се *црни бибер*. У трговини се разликују поглавито три врсте: 1) тврд или тежак, 2) полутврд и 3) лак бибер. Од најбољих врста бибера иду 16—20 зрна на 1 грам. Највише је на цени малабарски бибер, који има велика црна зрна. У аустро-угарску трговину долази највише сингапурски и пенангски бибер.

Сем црног бибера има још и *бео бибер*. Он долази са исте биљке, са које и црни бибер, само се за бео бибер оставе бобице на дрвету, да потпуно сазру. Тада се беру и кроз две недеље потопе у морску или у кречну воду, од чега се црна спољашња љуска раскока. За тим се бобице кратко време суше на сунцу и најпосле се руком ољуште. Ради тога изгледа бео бибер жућкасто-бео и гладак. Ма да је са њега љуска скинута, ипак зато није ситнији, него је напротив још нешто крупнији од црног бибера, јер зрна му долазе од зрелих бобица.

Бибер има врло оштар кус, чисто штима, кад се окуси. Има особит, јак, ароматичан мирис, који се најјаче осећа, кад се бибер туца. Кад се његова прашина удише, тера на кашаљ, а кад дође у нос, мора се кијати. Бео бибер је у свему много блажији него црни, од чести има и други кус, који многи сматрају за финији.

Бибер је прилично скупа роба и због тога није све чист, прави бибер, што се продаје под тим именом. Код читавих зрна није превара тако лака, јер

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

се већ очима даје брзо открити. Ипак је бивало, да су бибер правили од брашна, гуме и т. д., на та зрна мешали са правим зрнима. Кад се таква вештачка зрна потопе у воду, онда се она обично брзо распаду, а и по кусу се даје одмах познати, да нису бибер.

Али много више него у зрну продаје се бибер утуцан. Ту су широм отворена врата преварама. Већ *Ђока Поповић* пише у свом делу „Познаванџ робе“ (Београд 1852.), да „у утуцан црни бибер међу варалице окорела и утуцана леба, а безобразници прашице.“ И данас има још пуно таквих „варалица“ и „безобразника.“

Писац је пролетос имао да испита бибер, што се продаје по трговинама у Сомбору. Од седам испитаних врста беше само једна чиста роба. Остале беху мешане са страним стварима нарочито све са брашном.

У бибер мешају свакојако брашно, житно, ражно, јечмено, од елде, па и од жира. Много се меће у

бибер и утуцан хлеб. У јужној Француској врло је честа превара са утуцаним коштицама од маслине. Још мешају бибер са мекињама од бадема, које заостану после цеђења бадемовог уља, даље са кором од дрва, па и са самим трињем од дрва. Налазили су са бибером помешане и минералне материје као што је прашина, песак, гипс и т. д.

Не може се рећи, да су страна тела, која се обично мешају са бибером, штетљива за здравље. Ти додатци ублажују баш напротив љутину бибера, те би се то мешање могло у неку руку назвати корисним.

Али пошто трговци немају иначе обичај, да се много старају за здравље својих муштерија, то закон не захтева од њих ту пажњу ни код бибера, него сматра свако мешање са страним телима као превару, која подлежи казни. А да се такве преваре открију, за то има данас наука доста средстава на руци.

БРАНИЧ СРПСКОГА ЈЕЗИКА.

ОД ЈОВАНА ЖИВАНОВИЋА.

1.) Читао сам Narodne pjesme Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini, sabrao Kosta Hörmann. Prva knjiga. Sarajevo. Zemaljska štamparija 1888., а читао сам на њих преоштру критику од проф. др. Л. Марјановића. Мени се те песме не чине тако лоше као што их је изнео у својој критици г. Марјановић. Ја не ћу овде да браним г. Хермана, али морам казати, да је многа замерка г. Марјановића неоправдана. Тако г. Марјановић замере, што није г. Херман оне силне турске речи заменио српским. Овака се замерка мора осудити. Г. Херман је погрешно, што је неке песме из западнога говора пренео на јужни. Ово он сам каже и то му се мора замерити — ја бих рекао, да није г. Херман ништа мењао. Тако нема право г. Марјановић кад вели: „невероватно да се инструментал кретања слаже са сваким глаголом, тако н. пр. Када бидеш пољем Стамболскијем.“ Ја се чудим г. Марјановићу, који је толико читао народне песме, да му није познат оваки инструментал уз глагол, који показује бивање. У Вуковим народним песмама има таквих примера доста, где је мицање замењено бивањем н. п. Кад су били пољем широкијем, Кад бјеше гором зеленом (види Синт. Даничића.) Ја држим дакле, да г. Херман није нигде језика мењао, али има нешто по мом мишљењу, што је поправљао, а то је не само да је западни говор пренео на јужни, него је и овај јужни говор удесио да је свугде једнак како у Босни тако и у Херце-

говини, да изгледа као југозападни говор, који је Вук и Даничић изабрао за књижеван језик. Г. Херман је дакле удешавао дијалекат на калуп књижевнога дијалекта српскога. Бошњаци изговарају *дј* и *тј* као *дј* и *тј*, али у где којим речима сливају *дј* и *тј* у *ђ* и *ћ*. То несам приметио да долази у песмама г. Хермана. У овим песмама долази увек *дј* и *тј*. У Херцеговини опет ретко *дј* и *тј* остаје несливено у *ђ* и *ћ*. Тако и сам др. Краус у „Смајлагић Мехи“ вели: *Dj se sad kō d-j, sad ko gj izgovara.* Тако у Smalagić Meki имамо *načerahu*: *Pa načerah konja do kočija,* и т. д. А г. Херман је све ово на један калуп извео, за то бих рекао, да његове песме несу верно преписане, што се дијалекта тиче, а то је велика погрешка. Срамота је заиста, да још не знамо људски, како се у ком крају српском говори. Ако и где то треба да знамо из верно сакупљених и прибележених народних умотворина. Ко се може у оваком каосу наћи? Др. Краус бележио је друкчије, а Херман друкчије, а чујте опет, како вели г. М. С. Милојевић да говоре Срби Мухамедовци по варошима у нахији сарајевској, зворничкој и тузланској. Ја ћу од чуда навести једну песму такву из његове збирке из књиге треће:

Вук и Мара.

Два се града *напорједу* граде,
Једно Јајце и друго Језерце.
Јајце гради *Вуке Јајћанине*,
А језерце језеркиња Мара.
Порукује Јајћанине Вуке:
„Ја бога ти језеркиња Маро!

Ја сам ћуо, и људи ми кажу:
 Да си, Маро, прјела танкопрјела,
 Танкопрјела и предобра праља.
 Јево, теби церцеа и преслица,
 На прјеслици мисирско врјемено,
 Опрједи ми гаче и кошуљу,
 Опрједи ми и одкај ми, Маро,
 Оно друго што остане, душо,
 Прједи себи свилену кошуљу,
 У којој чеш мени долазити,
 Долазити сана боравити!¹⁴
 Одрућује језеркиња Мара,
 У одруци вако накрићује:
 Ђујеш мене, Јајканику Вуће,
 Ја сам ћула и луди ми кажу:
 Да си, Вуће, добар кујућуја;
 Ево теби с грла тетрјејинке,
 Сакуј мени станак и брдила,
 И остало што разбоју трјеба,
 Оно друго што остане, Вуће,
 Сакуј себи токе на јелеке,
 У ћелу чеш по менека дојчи,
 Ако ли ми не сакујеш, Вуће,
 Ето, мене на твојега Јајца,
 Узечу ти Јајце на срамоту,
 А тебека за роба мојега
 Да ме дворини и да ми робујеш. (Стр. 44.)

Кад ће се, Боже мој, наћи човек, који ће верно и потанко већ један пут обележити дијалекте у Босни и Херцеговини? Ја сам ово имао да кажем на „Народне пјесме,“ што их је скупио г. Херман, а ко хоће још боље да се обавести о њима, нека чита критику у 40. броју „Стражилова“ од Тих. Радова О. и у Archiv-у für slavische Philologie. XI. Band. 3. Heft од В. Јагића.

2.) У 23. броју „Стражилова“ од ове године долази реч *седење*. Ја ћу овде овај облик растумачити и показати, да ли се може и треба употребљавати у нашем књижевном језику. Оваки се супстантиви употребљавају и говоре у Срему, Бачкој и Банату а и на пољу Косову и праве се од другог глаголскога придева. Одговарају потпуно оваким супстантивима старим словенским. У старом словенском језику праве се оваки супстантиви као и у српском језику од другог глаголскога придева. У другом делу треће врсте праве глаголи други глаголки придев од инфинитивне основе. Тако н. пр. од *видѣти* гласи други глаголки придев *видѣтиѣ*, а кад се на тај придев дода наставак *нѣ*, онда добијамо супстантив *видѣтиѣнѣ*. Тако и од глагола *сѣдѣти* гласи други глаголки придев *сѣдѣтиѣ*, а од њега с наставком *нѣ* супстантив *сѣдѣтиѣнѣ*. У српском се је-

зику такође некад правио тај други глаголки придев од инфинитивне основе. Али данас имамо само један такови придев начињен од инфинитивне основе и то само у источном говору, који гласи *триен*. Да је оваких глаголских придева од инфинитивне основе било више, види, се из супстантива као што је *седење*, који се говоре у Срему, Банату и Бачкој. На пољу Косову има оваких супстантива и из четврте врсте глаголске начињених, али по аналогји другог раздела треће врсте. Тако од *братимити* гласи други глаголки придев *братимѣн*, али по аналогји *видѣтиѣ* има од њега супстантив *братимѣнѣ* н. п.

Хајде мене мору на закуке

На мирѣње и на *братимѣнѣ*. Вук III. 211.

Ови супстантиви, који се говоре у Срему, Бачкој и Банату, одговарају потпуно старим словенским супстантивима с истим наставком н. п. *седење* = *сѣдѣтиѣнѣ*. Али при свем том не смеју се такви супстантиви употребљавати у књижевном језику. А за што? За то што је у српском језику већ давно изумрло други глаголки придев, који би се правио од инфинитивне основе у другом раз делу треће врсте. Данас се у свима крајевима српскога народа прави тај придев у споменутој врсти само од презенатске основе. Тако од *видѣти* гласи други глаголки придев *виђен* а не *виден*, дакле правилнији је онда и супстантив *виђенѣ* од *видѣнѣ*. Тако и од *сѣдѣти* морао би гласити други глаг. придев, кад би га било, *сеђен*, те по томе и супстантив од њега начињен *сеђенѣ* правилнији је од *седење*. Данас дакле нема других глаголских придева од инфинитивне основе начињених, за то не могу се ни супстантиви од тих основа начињени примити у књижеван језик. А да треба супстантиве оваке од презенатских основа употребљавати, сведочи нам не само што се други глаголки придеви праве од презенатске основе у другом раз делу треће врсте у целом народу српскоме, него што се и таки супстантиви на целом југу и западу нашега народа говоре, који су начињени од других глаг. придева, који су постали од презенатске основе. Тако се на југу и западу говори само *виђенѣ*, *сеђенѣ*, те тако ваља и да се нише у књижевном језику српском.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

ИСТИНСКЕ ПРИЧЕ, автобиографија у одломцима од Драгашевића. 1888. Београд, штампа Медеџијан и Кимиановић. — 8. стр. 180. — Цена 1 динар.

Пре два три дана, пролазећи поред једне књижарнице, паде ми у очи у „аузлогу“ једна жута књига са насловом попреко. Зауоставим се и прочитам: „Автобиографија — Истинске приче — Драгашевић

— 1. — Знам, да је свака аутобиографија — била она и најнезнатије личности — врло интересантна, јер у њој читалац нађе много драгоцене зрнице, из ње може да дозна оно што није знао, она може да му објасни необјашњено; једном речи из аутобиографије — особито знаменитих људи — човек се може многом чему научити, и, ово је најглавније, из ње може да схвати минуло време и да боље разуме људе и прилике, у којима се они кретали. Видећи пак на књизи име Драгашевића, још се већма заинтересовах. Аутобиографија једнога скоро пензионисаног пуковника, једног ђенералштабног официра, који је учествовао у сва три наша рата, једнога песника, географа, професора академије и велике школе, заиста мора бити врло важна, помислих. При том се сетих, да сам једном читао у „Јавору“, да „Драгашевић спада у људе, који имају своју прошлост,“ па, без икаквог даљег премишљања, ућем у књижарницу, извадим динар и купим књигу.

Још у путу прочитах на насловном листу садржај: Биљани Петак — Прва распутица — Фаталан зајам — Тајанствени просијак — Први полазак у „горња места“ — „Благородни“ и „Високородни“. Некако ми не иђаше у главу оно „Истинске приче“ и „Аутобиографија.“ Аутобиографија у причама!.. Али се с тим измирих. Рекох: па писцу је слободно да пише у каквом год облику хоће. Он је свој животопис могао написати и у стиховима, па никоме ништа. Зашто, дакле, да не пише у виду прича?!

Чим дођох кући, с највећим нестрпљењем расекох књигу и почех је читати, држећи првени „плајваз“ у руци! Ово је код мене врло ружна навика, с тога пријатељи не ће ни да ми позајмљују књиге. — Ти их, брате, ишараш, — обично ми веле.

Еле, прочитао сам књигу од почетка до краја (баш нисам изоставио ни мого: „Кад о другом читаш, мисли и на себе; — Код тог другог има, што с' тиче и тебе“), и, право да кажем, цео се мој првашњи занос разбио о хладне њене странице!

Дуго сам мислио, како управ треба узети ову књигу: или као приче, или као аутобиографију? Као приче, кад не би било Лазаревића, Адамова и Веселиновића, биле би можда добре; али после њих...!! Као аутобиографија опет не одговара ономе, што се с правом тражи од једне аутобиографије. У осталом можда ћемо праву аутобиографију још и добити у наставку од писца, јер не знамо, значи ли оно „1“ на корицама: један динар или прва свеска.

Драгашевић је започео аутобиографију са својом деветом годином и довео је до официрства; али би све то могло да стане на неколико страница. Из целог његовог причања читалац не може да створи ни једну праву и потпуну слику. Своје ђаковање писац

је врло површно изложио, тако, да не можемо да дознамо, какво је тада било школовање у Србији, какав ли опет тадањи ђачки живот, који је увек пун интересантности. Место оне веселе детиње душе, он нам представља суморног дечка од девет година, који је и сувише озбиљан и мислен, и који већ тада, при својим предузећима, мисли на рачун! Код тог деветгодишњег детета има таквих мисли, које би биле претеране и за свршеног матуранда. — Једино, што нас је мало загрејало, то је причање о ђачком позоришту, но и то је врло површно. Можда за то не би ни дознали, да позориште није проузроковало, да Драгашевић изгуби „благодејање“ у гимназији.

Драгашевић свога читаоца ни најмање не упознаје са ондашњим друштвеним животом, са људима, с којима је долазио у додир, са својима професорима и друговима, као што није обратио пажњу ни на народне обичаје, који се данас све то више губе е Србији.

У опште, мање више, све је развучено. Да нам писац каже, да је он написао једном посланику св. Андрејске скупштине предлог, да се укину титуле „благородни“ и „високородни“, требало му читавих 46. страница. Међу тим ово је могла да буде једна од најлепших слика, јер је у једном тако интересантном моменту, као што је била св. Андрејска скупштина, писац био академац.

Ипак најбоље је „Први полазак у горња места,“ јер је овде писац више причао а мање филозофисао. При том је, треба му признати, врло лепо окарактерисао Милетићев политички рад.

Драгашевићу као да је главни задатак био да напише неколико листића из филозофије и морала, па ма то филозофисање и резонавање било са свим настрано и непојамно, као што је и цело његово писање суморно, што се даје објаснити пишчевим темпераментом. Он сам на једном месту вели: „Пре ми је поглед био (бар тако су ми онда говорили) доста примамљив и више враголаст; а сада такав, да се човек од њега поплаши.“ (Стр. 94). — Из Драгашевићевог писања видите човека патријоту; али видите и човека мизантропа, човека чудног, човека, кога не можете да разумете, човека ни на небу ни на земљи.

Какве чудне мисли и резонавања веју кроз Драгашевићеву књигу, посведочиће ови његови ставови: „Ја онда нисам знао, шта је то народ, па да га волим као сада; ал сам још мање знао, да школа човека одваја од народа, па — да ја то не чиним.

„До душе школа не треба то да чини; али код нас чини...“

„Ни једна установа код нас није поникла из нас.

„Све, што имамо, ми смо примили од туђина, па смо за то и један другоме туђини. Нити ми разуме-

мо народ, нити народ разуме нас. Он куса чорбу, ми једемо супу; он у вече вечера, ми у вече ручамо — и шта још ту нема. Цео наш одношај према њему у томе је, што ми хоћемо да га одродимо, а он се не да. Народ нема разлога; он има инстинкт. Ал инстинкт, — то и ви знате, — он је аиђео хранитељ у свима приликама, које прост мозак не може да прозна. —“ (Стр. 24.—25.)

„Веровање у судбину није тако глупо, као што хоће да оцене неки. Њу одричу баш они исти, који и о Богу не мисле боље. А прост човек верујући у Бога, тек верује у судбину. Код њега није ово супротица, него узајмица. Штогод му се деси у животу доброг, он — благодари Богу; ал штогод би му се десило лошег, он — да не би вређао Бога, јер га се боји — приписује судбини. А и добро и зло долази, — тако прост човек верује — по одредби неког другог, а не од његове властите воље.“ (Стр. 28.—29.)

„Бор је одржала планина, а човека судбина...“ (Стр. 55.)

„У достачности и довољству човек би могао тек Богу да благодари, не да га моли; ал је благодарност врлина одвећ нежна, те је човек, — животиња исто тако грамзива као и друге — не може сваки да појми...“ (Стр. 28.)

„Да није Бог наредио, да се нађе и по који добар човек, људи би били животиње.“ (Стр. 62.)

„Но — свака је историја загонетка. Који мисли, да је нешто било онако, како у историји пише, тај се vara. Њу мораш најпре да одгонеташ.

„Данашња је историја састав, у коме су можда само наслови истинити. Она угледа неки факт; па тражећи му постанак, заплива у митологију. Можда су стари Грци исто тако мислили о многој историји, кад су имали реч митисторија, што ће (*верно преписујемо*) рећи измишљена историја.

„Сваки писац данас друго што подмеће људима, који су пре нас нешто радили. Неки хоће некога да по што по то узвиси, а некога на силу Божију понизи. Сирота Јерина оста „проклета“ ни крива ни дужна, а манити Урош доспео у календар, и сам не зна за што.

„Често је узрок оваквом чему она српска пословица: „мајка ћерку кара, снаји преговара.“ Зар нису историци последњих сто година Цезара катраном намазали? А зашто? — Зато, што он, давно већ иструнуо у земљи, нема у својој руци „жандара,“ који би господина писца у ладовину, а можда и на вешала посадили...“

„Сваки дакле друго што износи, него што јесте. Ал кад се то чини и са људима живима, онда није чудо за оне, који су давно прашина. Они не могу сведочити. До душе живима се већином кади; и шта више, због живих често се и мртвима на гроб тамњан меће...“

„Данашња је дакле историја више скаска, него друго што. Истина, она може бити и науком, ал — не свакоме. —“ (Стр. 75.—76.)

С овим у свези стоји и ово: Драгашевић прича, како је народним посланицима писао тужбе бадава. Ово се тако прочуло, те неки Ужичани зауставе караван свој пред академијом, и запиташе, „да ли ту борави онај, што га кнез поставио да пише народу бађава“? ... (Стр. 156.) Овоме Драгашевић додаје следеће на стр. 156.:

„Кад би какав Панта Срећковић или Љуба Ковачевић после 50 година наишли у народу на оваку (ужичку) причу као традицију, они би, поред осталих врлина, придали кнезу Милошу и ову... па — можда би каквом законодавцу још на ум пало, да такво што и установи...“

„Психологија и физиологија не могу се једна од друге да одвоје. Каква би ти душа изгледала, ако не знаш функције тела? И шта би ти могло тело да каже, ако не знаш, у чему је душа! Душа не стоји према телу као брашно према воденици; она није ни буков жир! Душа је дуга —

„Но ја нисам ове науке учио, па их знам; ја их само осећам. Ал теорија и није ништа друго, него оно, што неко зна, па написао за оног, који то не зна. А колико сама теорија може да вреди, казаће вам сваки, који је без писања постао калиграф. Грдна ли је то благодет, кад дете мете књигу под главу, да би сутра лекцију знало!...“ (Стр. 77.—78.)

„Ја сам био Лаокон, — — јесте ли видели кадгод ту ужасну слику? — јесте ли је видели, како се грдне змије обмотале око њега и сина му, па га стежу и уједају, и њега и сина, а он их кида — — кида их са себе, кида са сина, али под силном стегом много јачих змија и отрова њихова, — обоје издишу у самртним боловима?! — јесте ли могли гледати ту грозну слику, а да вам се кожа грозом не најези, да вам се душа из дна не потресе, да вам се срце ледом не смрзне, и изнемогло тело ужасом не клоне.

„Јесте, — ја сам био Лаокон!...“ (Стр. 90.)

Све ово (и мало више) с тога, што је писац изгубио „благодјејање“ у гимназији!...

„И љубав мајке према сину огромна је љубав. Али нерви њени већ су, или под теретима у живо-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ту ослабили, или у борби против јада и недаће отупили, те не могу увек да изјаве сву функцију себе прегоревне крајности (*верно преписујемо*).

„И љубав жене према мужу, где је има, није малена. Али она ма како да постаје, обично после раста из клице материјалног па нека и моралног егоизма, па не хватајући корена у оној светињи вишега хоризонта вечне природе, она може често, па и лако, и да истаји, задржавајући само спомен од прошлога сна . . .“ (Стр. 91.) — Ово, да би доказао, да је најсветија и „себе прегоревна“ љубав сестре према брату.

„Дакле ваља се женити за раније, те свој пород оставити и у духовном смислу као свој.

„Та ваљда нису били будале стари Грци, што су и о *томе* закон имали, па ни стари Римљани, који су неке бракове забрањивали. А ми у „образованој“ Европи морамо сами да о *томе* мислимо, кад нам је држава оставила скоро све на милу вољу. До душе и наука европска више је бриге (па и успеха) показала спрам стоке, него према човеку, „образу и подобиљу Божјем“ . . .“ (Стр. 101.).

„Да се на ово многозначајно питање (зашто стари воле оно, што постоји, а млади траже ново) одговори тако, како би одговор тај био свакоме увиђаван као истинит и погођен, можда би добро, а можда још и потребно било, позвати у помоћ сувремену физијологију, која би, као грађу за добар одговор, најпре протумачила неке механичне појаве у колективе, то јест, да нам покаже, како је зрно песка ствар истина ситна, али тврда, те може и најтврђи зуб да скрха, и најоштрији нож да отупи; а гомила тог истог песка ствар мека па и течна, и може, као оно вода, да и најјачег човека удави . . .“ (Стр. 145.).

????????????????!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

Овај ред знакова једино је, што можемо с наше стране казати на ове настране и разбацане мисли. Њих има још два пута оволико; али је за нас довољно и ово.

Треба да додамо, да писац греши, кад вели: „Прву

реч лепу, пуну топлу српску реч научио сам у Пожаревцу.“ (Стр. 69.). Не поричемо, да у Пожаревцу Драгашевић није *чуо прву* српску реч, кад се тамо родио; али у Пожаревцу није могао *научити лепу* српску реч. — Такође нам је неразумљив овај став: „Па се није родио ни у Шумадији, која од пакости сама себе једе . . .“

* * *

Као што се читаоци могли уверити из појединих навода, у „Истинским причама“ стил је крут, војнички, а на многим местима писац се неразумљиво изражава. У овој се књизи када најбоље огледа оно Бифоново: „стил је човек.“ У опште књига је ова писана највећим немаром и непажњом. Синтактичних, граматичних и ортографских погрешака толико има, да се човек не може довољно начудити. Ми не ћемо да их по именце наводимо (и ако смо их побележили на књизи), јер их је сигурно читалац опазио, читајући Драгашевићеве ретке, које смо ми доста опширно цитирали. Поред тих погрешака код писца налазимо и неких чудних облика, који се не дају ничим правдати, па непажњом пишчевом увукло се чак и облика јужнога говора. — Свему овоме треба додати и сјасет штампарских погрешака, јер неке ортографске и граматичне неправилности не би другчије могли објаснити.

На завршетку не смемо прећутати, да Драгашевић, пише: *матика*, место *мотика*. Он вели, да се *матика* говори у Браничеву, и налази, „да је тако правилније.“ Ово брани старим повељама, где се помиње једна мера *Мтъ.*, јер мисли, да је то корен речи *мотика*.“ Писац даље вели у напомени, да му се чини, да и реч *мотка* „долази одовуд.“ — Дакле од сада да гу викаме *матка*, а не *мотка*! . . . Ово сигурно није: „по законима филологије, особито оне, коју су нам основали Германци, а нама је предали они, који међ Немцима учише српски,“ — („Истинске приче,“ стр. 154.)

У осталом ова књига има и својих добрих страна: хартија је фина, штампа укусна, а цена малена.

Београд, октобра 1888.

Дан. А. Живаљевић.

К О В Ч Е Ж И Ћ !

УЗ НАШУ СЛИКУ.

Милка Гргуrowa, понос и дика краљевског српског поришита београдског, стоји данас на највиђенијем месту међу својим друговима и другима те се слободно и без зазора сме похвалити, да је данас прва мимска уметница у Српству. Па ко познаје *Милку Гргуrowу*, тај јој сваки од свег срца радо

признаје, да се има чиме подичити, јер је она богодани свој дар истрајним и озбиљним радом до савршенства развила. За годину две дана навршиће се четврт века, како је Гргуrowa пошла трновитом стазом уметничкога рада и народ српски зацело не ће пропустити а да јој том приликом не искаже своје најискреније признање и не ода достојну пошту благо-

творној њеној труди. Дична пак уметница може са задовољством и повосом погледати натраг на минуле године свог уметниковања а свеопште ће јој признање омилити и даљи рад па шат са бојом вољом још дуго и дуго задивљавала и усхићавала српски свет дивним творевинама свога јединственога дара и још јединственијега жара, који јој у грудима букти за идеалом њеним, за обожавањем уметношћу. У то име дај боже те здрава и чила дочекала и доскорашњу своју славу па и после ње остала у роду своје виђена и чувена до пошетка!

Г Л А С Н И К.

(„Коло младих Срба“ у Будимпешти 1887-8. год.) Од сарадника нашег *Тих. Радова О.* добили смо пре неки дан овај извештај: Књижевно друштво „Коло младих Срба“ навршило је ове године осму годину својега живота. Као јавно књижевно друштво српско и као друштво, у којем се знаменит део научне омладине одгаја, вредно је да о овом „Колу“ и његову раду чује и шира публика. За то ћемо у најглавнијим потезима нацртати рад друштвени у прошлој години. У прошлој години имало је друштво 13 седница и то 10 редовних, 2 ванредне и 1 свечану. Прва седница беше 10. (22.) окт. 1887. год. и на њој буду изабрани: за председника по ново *Лаза Милошев* чиновник, за потпредседника после жестоке борбе *Милан Поповић* лекар, за перовође *Лаза Грујић* лекар и *Божидар Борђошки* техничар, а после на место овога *Душан Грбић* правник, за благајника *Миша Миљковић* трговац, за књижевника *Душан Сперњак* филозоф а за надзорника *Ботко Ј. Петровић* трговац. Живот друштвени текао је преко целе године мирно и озбиљно, осим што је на првој седници позната и често срамоћена мањина ђачке омладине хтела да тероризује већину и да помоћу занатлијских момака (са свих страна баш за ту прилику покупљених) протури своје кандидате. Но већина је достојанствено одбила недостојне настртаје на друштво и изабрала је оне за часнике, који су заслужили. Мањина на то исту из друштва и у намери, да смету друштво, примаме све скоро занатлије, опадајући пред њима друштво и чланове му, и оснују занатлијску читаоницу. Ово само за то бележим, да види Српство, ко су ти, који у овако чисто књижевно и просветно друштво уносе неку ситничарску политику и ради ње стављају на коцку и живот самога друштва. Но бољетица је срећно преболована и може бити баш за то, што су ти за овако друштво незрели елементи истунили, ова друштвена година може се убројити у најплодније и најобилатије. На десет редовних седница читали су се ови радови и у овом реду: 1. Тихомир Остојић: О телесном вежбању. 2. Милутин Јакшић: Дилетантизам у нашој књижевности. 3. Лаза Грујић: Одломак из Сиглигетијеве трагедије „Кнез Борис“ (превод). 4. Стеван Бугарски: Какав је живот на дну мора. 5. Тихомир Остојић: О Германцима (филолошка студија). 6. Лаза Секулић: Зашто нам није потребна писмена критика (с обзиром на прилике друштва „Коло“). 7. Тихомир Остојић: Српски обичаји као основа српске културе. 8. Милутин Јакшић: Деоба Врлића, приповетка, (читао на две седнице). 9. Илија Белеслијин: Критика на „Деобу Врлића“. 10. Стеван Бугарски: О фотографовању. 11. Тихомир Остојић: О српском језику. I. (о језику у опће и о индијско-европским језицима). После свакога од ових предавања водила се дискусија између чланова, кад већа кад мања, а увек озбиљно и стварно. Свака дискусија је поправљала и доунављала предавање и разливала је по свем друштву неко хармонично расположење те се може рећи, да су оваке згод-

но потакнуте дискусије биле најлепши часови у друштвеном животу „Коло“ О св. Сави придружило се и „Коло младих Срба“ опћем покличу омладине српске те је у свечаној седници прославило 300-годишњицу славнога српскога песника Дубровчанина *Ивана Гундулића*. Слава ова је прослављена веома лепо и то овим тачкама: 1. Божидар Борђошки декламује Змајеву „Песму о песми“. 2. Тихомир Остојић чита своју расправу „О Ивану Гундулићу“. 3. Јефта Стојаковић декламује Ђуре Јакшића „Барјактаровић“. 4. Тихомир Остојић чита VIII. певање Гундулићева „Османа“. 5. Збор пева светосавску песму „Воскликнемъ любовію“. Друштво је поздравило бечком академском друштву „Зори“ славу Гундулићеву телеграмом а добило је честитке по жици од „Зоре“, уредништва „Браника“ и великошколаца Дубровчана у Бечу. Особито се ова последња одликује топлином те је доносимо у целини: „Дубровчанима на великијем школама у Бечу срце у грудима од весеља игра, кад виде, где се Српство патјече, ко ће достојанственије прославити успомену српскога јесеника Гундулића, сина нашег милог Дубровника, те српске Атине. Напред, мила браћо, с девизом: *Србин без разлике вјере!* Побојда је наша! Др. Папи, Грачић, Марић, Будмани, Кулић, Фабрис-Колендић, Алексић, Симињати, Трошић, Бачић Рубрицијус, Таузовић, Вокета, Кнежевић.“ — Кад је летос преминуо у Будиму у великој сиротињи несрећни *Мита Поповић*, песник српски, узело је друштво сахрану његову у своје руке и приредило је поглавито заузимањем председника г. Лазе Милошева пристојан погреб. Том приликом је издало друштво позив на народ српски, да се купе прилози. Од прилога, које је друштво скупило, исплаћен је завод, где се покојник лечно, издата је припомаћ удовици песниковој и купљен је леп споменик. Друштво је умолило Змаја, да напише стих, који би се урекао у споменик и Змај се тој молби и одазвао. Споменик ће се скорим и поћи на будимском гробљу, где је Мита Поповић сахрањен и том приликом приредиће друштво парастос. У 13. ванредној седници од 17. септембра о. г. изабрало је друштво *Милана Поповића* мед. и *Тихомира Остојића* фил. и послало их је о својем трошку на прославу Вука Караџића у Београд (о малој Госпођи), да тим чином покаже, колико високо цени епохалан и бесамртан рад оца српске новије књижевности и једнога од највећих унапредилаца српске народне идеје. Потпагло се и питање о издавању „Алманаха“ прошле године. Друштво је у начелу примило предлог, да се изда „Алманах“, али дабогме главно питање је у овој ствари, да ли ће бити радова и по количини и по каквоћи. Особито се пренебрегава у оваким ђачким „Алманасима“ каквоћа. Но ако „Коло“ мисли већ издавати овакову књигу, треба да изда или честиту или никакву. Видећемо, хоће ли бити у „Колу“ детића за овај посао. — На првој седници овогодишњој установило се друштво овако: председник по ново *Лаза Милошев*, потпредседник: *Милутин Јакшић*, свршен богослов а сад правник, перовође: *Госта Николић* техн. и *Бранислав Станојевић* правник, благајник опет *Мишајло Миљковић* трговац, књижевник: *Божидар Јефтић* правник, надзорник: *Ботко Ј. Петровић* трговац. — Желимо, да „Коло младих Срба“ и ове године чврсто и непоколебиво корача својој мети и да и ове године тако лепо испуњава своју узвишену задаћу: *неговати матерњег језика и развијање друштвене и српске свести у члановима!*

(Извештај о раду и кретању дружине „Побратимства“ у Београду у 1887—8-ој години.) Читамо у „Одјелу“: „Побратимство“, литерарно друштво ђака вел. школе, имајући често због свог материјалног стања прилике и по-

требе, да апелује на одзив и помоћ поштоване публике, ставило је у 35. члану својих статута у дужност управи својој, да почетком сваке школске године изнесе на јавност извештај о стању и раду своје, како би и шири круг знао, шта се и како ради. Управа „Побратимства“ схватајући потпуно сву важност поменутога члана, сматра за своју најпријатнију дужност, да изнесе на јавност извештај о раду своје и дружинском за прошлу 1887—8. школску годину. За време од 4. октобра 1887. па до краја маја о. г. одржало је „Побратимство“ 11 редовних састанака, на којима се радило, како се и колико се могло у смислу друштвених штатута, који одређују за циљ друштво: узајамно упознавање, обавештавање и заједнички рад на пољу науке. „Побратимство“ је одмах у почетку свога рада, у другој својој седници, гајећи братске осећаје према својој браћи Црногорцима и од свега срца жалећи њихов јадни положај, који је настао са гладне године и сиротиње, решило: да им помогне са свотом од 50 динара и да отвори упис на добровољне улоге. Како се прошле године навршило 300 година од рођења најславнијега песника и најбољега представника дубровачке књижевности, славнога Србина *Ивана Гундулића*; како се свуда, где се цене и поштују заслуге великих људи, почело са мало демонстративнога карактера и тенденције спремати за прославу тога знаменитога дана; како се даље код нас, у Пијемонту Српства, није ничим и нигде показивала ни најмања жеља, да и ми, који смо за то највише позвани, тај дан достојно прославимо: то је „Побратимство“, поимајући значај појезије Гундулићеве и важност прославе тога дана, на трећем свом састанку решило једногласно: да прославу тога дана узме у своје руке. Но, како је било остало врло мало времена за спремање такве једне прославе, која је по схваћању „Побратимства“ требала и морала бити достојна и места, у којем се прославља, и величине значаја песника, који се прославља: то је друштво сву своју пажњу за пуна два месеца скренути морало на спремање за тај свечани дан. Захваљујући пажњи и добровољном одзиву свију лица и корпорација, којима се друштво обраћало за помоћ, савет и суделовање, тај је знаменити дан прослављен достојно угледа српске престонице. Поред свих не малих трошкова пало је од те прославе чиста прихода 1134 динара, који су намењени на подизање споменика слављенику. Пре и после прославе вођена је доста жива преника између акад. ђачких друштава „Зоре“, „Србадије“ и „Побратимства“ о предлогу, који је потекло иницијативом „Побратимства“, да три дружине издаду заједничку „Споменицу“, у којој би биле штампане све песме и беседе, изговорене тога дана, као јасан знак оне духовне везе, која нас, ма како географски удаљене, ипак осећајима блиске и једним истим надама задахнуте, спаја и држи у чврстој заједници. Овај је предлог одушевљено прихваћен, и радови, истина прилично касно, послани. Но, које то, што се онда закаснило са слављем радова, које пак друге, за онај мах непредвиђене, неприлике, о којима ће доцније бити реч, допринеле су, те „Споменица“ ни до данас није штампана. Управа се међу тим нада, да ће све те неприлике бити скоро уклоњене те ће „Споменица“ бити штампана за један до два месеца дана. Ово закашњење не ће зар моћи окрњити значај и важност такве

САДРЖАЈ: Резигнација. Песма од Д. Ј. И. — Како је Пјевалица излијечило Фра-Брну. (Наставак.) — Успомене на Јулијану Арсенијевићу. Од Љубинка. — Хања. XI. — Прилози И. Руварца. Д) Трилогија. III. Јанш, краљ угарски, честита Мехмед-бегу Јахијаншићу, господару српске земље. (Наставак.) — Бранич народне трагедије. (Свршетак.) — О бибери. Од М. Петровића. — Бранич српскога језика. — Књижевност. Истинске приче. Аутобиографија у одломцима, од Драгашевића. Оцена и приказ Дан. А. Живаљевића. — Ковчежић. Уз нашу слику. (Милка Грурора.) — Гласник.

књиге. Осим овога „Побратимства“ се живо коснула несрећа, које су допали због поплаве и пожара наша браћа са обе стране Саве и Дунава, те је решило: да им притече у помоћ са 30 динара, који су предати „друштву светог Саве.“ Ово је једна страна рада друштвеног, која је у толико важнија, што показује правац мишљења и осећања омладине, којој је „Побратимство“ преставник. — Рад на науци и књижевности, као друго и главно поље рада друштвеног, није могао бити, због горе поменутих узрока, тако обилан, као што се могло и требало очекивати у овој години, али нека нам је допуштено поменути, није био ни незнатан, нарочито ако се узме на ум, да је остао за тај рад мали број састанака. На друштвеним састанцима читани су ови радови: 1. „Прилог нашој географској терминологији,“ од Ј. Цвијића. Примљен без реферовања. Писац га је штампао у „Просветном Гласнику.“ 2. Prigodom tristagodišnjice Ivana Gundulića. Izdala Dubrovačka omladina. Реферат Светислава С. Симића. Примљен и штампан у „Одјеку.“ 3. „Чија је Мара Петрова?“ приповетка Рад Кандића. Поводом ове приповетке, коју су критиковали Сава Маринковић и Богдан Јанковић, отворила се жива дебата, која је трајала неколико састанака и остала недовршена. 4. „Госпоња Томићка,“ приповетка -Милорада Ј. Митровића. 5. „О приповеткама Лазе К. Лазаревића,“ одломак из студије „О нашим новијим приповедачима“ од Јакова Продановића: Радови, који су били пријављени, али нису могли бити читани због недостатка у времену, јесу: 1. „Шта је то енциклопедија права?“ с руског од Мил. Нолићевића. 2. „О вулканима и земљотресима,“ с немачког од Ђ. Мелентијевића. 3. „Борба за опстанак у друштву и животу,“ од Свет. Матића. 4. „Рудиментни појави у друштву и животу,“ изразио Драг. Павловић. 5. „Неколико речи поводом књиге La Macedoine au point de vue historique, ethnographique et philologique par Ofeikoff,“ од Свет. Симића. Број чланова друштвених, који је у почетку био достигао цифру од 100, знатно се смањивао, док није у јуну месецу спао на 15. Јасан знак немарности, која се не може ничим правдати, а нарочито када се после онако лепо прослављене тристагодишњице Гундулићеве с правом могла очекивати већа заувимљивост од стране великошколске омладине. Но ипак се зар смемо надати, да ће идућа година у овом погледу бити боља. Захваљујући високој пажњи Његовога Величанства, које је изволело приликом прославе Гундулићеве подарити „Побратимству“ три стотине динара на чисто дружинске потребе, „Побратимство“ је било у могућности, да своју библиотеку знатно умножи, не дајући никакве забаве, куповином стручних књига, које су нашој библиотеци оскудевале. Тако исто и Њено Величанство, наша узвишена Краљица, није престала поклањати своју високу пажњу нашем друштву, него је и ове године изволела обдарити књижицу друштвену са неколико стручних дела. Управа сматра за своју најпријатнију дужност изјавити и овом приликом своју најтоплију захвалност високим дародавцима и свима, који су друштво у току ове године помогли, било саветом и суделовањем приликом прославе Гундулићеве, било одзивом и прилогом на сам дан прославе, било поклоном разних књига. Београд, 15. септ. 1888. г. Председник „Побратимства“ Светислав Ст. Симић. Деловођа Живојин Балугџић.

СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 и. на по год. 1 ф. 25 и. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву Кредитној администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожича у Београду.